

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINING TINGLAB TUSHUNISH KOMPETENSIYASINI ANIMATSION YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH: MEXANIZMLAR VA QIYINCHILIKLAR

Kurbonova Mexrangiz Xurshedovna

Samarqand davlat chet tillar instituti assistenti.

Annotatsiya : *Global axborot asrida yosh avlodning og‘zaki nutqni tushunish, tahlil qilish va unga asoslangan fikr bildirish qobiliyati muhim kompetensiyalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf bosqichida bu ko‘nikmalarni shakllantirish, bola nutqining rivojiga, mustaqil fikrlashiga va til o‘rganishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Bugungi kunda animatsion yondashuv ta‘lim jarayoniga samarali integratsiya qilinmoqda va o‘quvchilarning tinglab tushunish kompetensiyasini rivojlantirishda alohida o‘rin egallamoqda.*

Kalit so‘zlar: *Boshlang‘ich ta‘lim, tinglab tushunish, kompetensiya, animatsion yondashuv, eshitish malakasi, bolalar animatsiyasi, multfilm, ingliz tili, og‘zaki nutqni rivojlantirish, vizual ta‘lim, interaktiv metod, pedagogik mexanizm, o‘quv motivatsiyasi, qiyinchiliklar, ta‘lim texnologiyalari.*

Kirish:

Tinglab tushunish kompetensiyasi — bu shaxsning eshitilgan og‘zaki axborotni anglash, uni qayta ishlash, asosiy fikrni ajratib olish va unga javob qaytarish qobiliyatidir. Bu kompetensiya, ayniqsa, boshlang‘ich ta‘lim bosqichida bolalarda og‘zaki nutqni rivojlantirish, so‘z boyligini kengaytirish va muloqot ko‘nikmalarini shakllantirish uchun asosiy vosita hisoblanadi. Tinglab tushunish — bu o‘quvchining eshitganini tushunish, tahlil qilish, eslab qolish va unga munosabat bildirish qobiliyatidir. U kommunikativ kompetensiyaning asosiy qismlaridan biridir va quyidagi tarkibiy qismlarni o‘z ichiga oladi: Eshitilgan nutqni anglash (leksik, grammatik birliklarni tushunish). Nutq kontekstini idrok qilish (holat, joy, vaqt, kimgadir qaratilgan nutqni tushunish).

Fikrni ajratib olish va qayta ifodalash: Axborotga munosabat bildirish (savol berish, javob berish, fikr bildirish). Boshlang‘ich yoshdagi bolalar uchun vizual tasavvur kuchli, emotsional qabul qilish ustun, o‘yin orqali o‘rganish samarali hisoblanadi. Shuning uchun tinglab tushunish kompetensiyasini rivojlantirishda ko‘rgazmalilik, obrazlilik va interaktivlik asosiy mezonlardir. Animatsion yondashuv – bu o‘quvchilarga bilim va ko‘nikmalarni o‘rgatishda animatsiya (jonlantirilgan tasvirlar, multfilmlar, video roliklar) vositalaridan samarali foydalanish usulidir. Ushbu yondashuv o‘quvchilarning diqqatini jamlash, tinglash, motivatsiyasini oshirish, eshitilgan ma‘lumotni tasavvur qilish va tushunish ko‘nikmalarini faol rivojlantirishga xizmat qiladi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun tinglab tushunish ko‘nikmasi quyidagilar orqali rivojlanadi: jonlantirilgan dialoglar (qahramonlar orqali), vizual-tovushli kontekst (obraz va ovoz uyg‘unligi), takroriy matnlar (qisqa, tushunarli va ritmik hikoyalar), emotsional va rangli sahnalar orqali mazmunni eslab qolish. Bu kompetensiya ayniqsa boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun muhim, chunki ular tilni avval eshitib, tushunib, so‘ngra gapira boshlaydilar. Shuning uchun tinglab tushunish til o‘rganishning boshlang‘ich bosqichida markaziy o‘rinda turadi. Tinglab tushunish kompetensiyasini rivojlantirish o‘quvchilarni tilni amaliyotda ishlatishga tayyorlaydi. Bu kompetensiyani rivojlantirish jarayonida quyidagi bosqichlar muhim ahamiyatga ega:

Boshlang‘ich bosqich: O‘quvchilar yangi so‘zlar va iboralar bilan tanishadi. Bu bosqichda tinglab tushunish oddiy va aniq matnlar asosida amalga oshiriladi. O‘quvchilarga oddiy savollar va topshiriqlar beriladi. O‘rta bosqich: Tinglash faolligi oshadi va murakkabroq matnlarga o‘tish amalga oshiriladi. O‘quvchilar so‘zlashuv va dialoglarga ko‘proq e‘tibor berishadi. Bu bosqichda o‘quvchilar kontekstual tushunishni rivojlantiradilar, ya‘ni ular eshitilgan matnni turli holatlar asosida tushunishadi.

Yuqori bosqich: O‘quvchilar eshitilgan matnning maqsadi va qarorlar haqida tahlil qilishga o‘rgatiladi. Ular matnning muallifi, sarlavhasi, ommalashuvi kabi jihatlarni tahlil qilishga ko‘nikadilar. Tinglab tushunishning bu bosqichida o‘quvchilar ko‘proq analitik fikrlashni rivojlantiradilar. Tinglab tushunish kompetensiyasi nafaqat tilni o‘rganish, balki o‘quvchilarning umumiy kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga ham yordam beradi. Kommunikativ kompetensiya esa til o‘rgatishning muhim qismlaridan biri hisoblanadi. Tinglab tushunish o‘quvchilarga nafaqat yangi

so‘zlarni o‘rganish, balki nutqning maqsadga muvofiq va samarali ishlatilishi uchun zarur bo‘lgan ko‘nikmalarni ham beradi. Bu kompetensiya o‘quvchilarni samarali muloqot qilishga o‘rgatadi. Tinglab tushunish orqali bolalar turli kontekstlarda nutqni anglash, boshqa odamlarning fikrini eshitib, tushunib, unga munosabat bildirishni o‘rganadilar. Ayniqsa, bu ko‘nikma boshlang‘ich sinf yoshidagi bolalar uchun muhim, chunki aynan shu davrda til o‘rganish jarayoni eng faol bosqichda kechadi. Ular atrof-muhitdagi axborotni asosan eshitish orqali qabul qiladilar, shu sababli tinglab tushunish ularning o‘quv faoliyatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Tinglab tushunish orqali bolalar turli kontekstlarda nutqni anglash, boshqa odamlarning fikrini eshitib, tushunib, unga munosabat bildirishni o‘rganadilar. Ayniqsa, bu ko‘nikma boshlang‘ich sinf yoshidagi bolalar uchun muhim, chunki aynan shu davrda til o‘rganish jarayoni eng faol bosqichda kechadi. Ular atrof-muhitdagi axborotni asosan eshitish orqali qabul qiladilar, shu sababli tinglab tushunish ularning o‘quv faoliyatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Bu kompetensiyani rivojlantirish orqali bolalarda quyidagi asosiy jihatlar shakllanadi: Diqqat va e’tiborni jamlash – O‘quvchi tinglash davomida faollik ko‘rsatishga, aytilayotgan fikrlarni diqqat bilan eshitishga o‘rganadi. Bu esa boshqa fanlarni o‘zlashtirishda ham yordam beradi. Ijodiy fikrlash va tahlil qilish – Eshitilgan matn asosida savollarga javob berish, matnning asosiy g‘oyasini tushunish va fikr yuritish bolalarda mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi. Axborotni eslab qolish qobiliyati – Tinglab tushunish mashqlari orqali bola eshitilgan axborotni xotirada saqlash, kerakli va kerakmas ma’lumotni ajrata olish ko‘nikmasini hosil qiladi. Muloqotga kirishish va javob berish qobiliyati – Bu kompetensiyani rivojlantirish orqali o‘quvchi nafaqat passiv tinglovchi, balki faol suhbatdoshga aylanadi. Tinglab tushunishni rivojlantirishda o‘qituvchining roli juda muhimdir. U matnni tanlash, o‘quvchilarning yoshi va qiziqishiga mos materiallar bilan ishlash, savol-javoblar, dramatizatsiya va rolli o‘yinlar orqali darsni jonlantirib borishi zarur. Ayniqsa, animatsion vositalar – multfilmlar, interaktiv audiolar, vizual ertaklar – kichik yoshdagi o‘quvchilarda qiziqish uyg‘otib, tinglab tushunish jarayonini samaraliroq qiladi. Tinglab tushunish mashqlari muntazam va bosqichma-bosqich olib borilsa, bolalar nafaqat tilni o‘zlashtiradi, balki o‘z fikrini erkin va ravon bayon qila olish darajasiga ham yetadilar. Bu esa ularning ijtimoiy muhitda muvaffaqiyatli muloqotga kirisha olishlari uchun asos bo‘ladi.

Xulosa: Tinglab tushunish kompetensiyasi boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun til o‘rganish jarayonida asosiy va zaruriy ko‘nikmalardan biri hisoblanadi. Bu kompetensiya nafaqat yangi so‘z va iboralarni o‘zlashtirish, balki bolalarning umumiy kommunikativ, ijtimoiy va kognitiv salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, eshitish orqali axborot qabul qilishga moyil bo‘lgan kichik yoshdagi o‘quvchilar uchun tinglab tushunish mashqlari muhim ahamiyat kasb etadi. Animatsion vositalardan foydalanish esa bu jarayonni yanada qiziqarli, jonli va samarali qiladi. Multfilmlar, audio ertaklar, interaktiv video va vizual materiallar o‘quvchilarning eshitish va anglash ko‘nikmalarini kuchaytirib, ularni mustaqil fikrlash, tushungan fikrga munosabat bildirish va faol muloqotga kirishishga tayyorlaydi. Shunday qilib, boshlang‘ich sinfda tinglab tushunish kompetensiyasini animatsion yondashuv asosida rivojlantirish — nafaqat til o‘rganish, balki o‘quvchilarning umumiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadigan samarali va zamonaviy metodik yondashuv hisoblanadi.